

УДК 330.15:332.14

Жемба А. Й. (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне) **Карпенко О. О., Буженіца В. В.** (Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса)

РЕСУРСНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ

Розглянуто напрями досягнення сталого екологічного управління через призму природоресурсного менеджменту та досягнення основних параметрів екологічної безпеки регіонів за допомогою показників ефективності використання еколого-економічних інструментів та функціонування системи економічного регулювання природоохоронної діяльності, що визначається переважно рівнем зростання обсягів екологічних зборів/платежів і надходжень від них до бюджетів усіх рівнів.

Рассмотрены направления достижения устойчивого экологического управления через призму природоресурсного менеджмента и достижения основных параметров экологической безопасности регионов с помощью показателей эффективности использования эколого-экономических инструментов и функционирования системы экономического регулирования природоохранной деятельности, определяется преимущественно уровнем роста объемов экологических сборов /платежей их поступлений в бюджеты всех уровней.

Consider ways to achieve sustainable environmental management through the lens of natural resources management and the achievement of the basic parameters of environmental safety of the region through the use environmental performance and economic instruments and the system of economic regulation of environmental protection, which is determined mainly level increase of environmental charges/payments and receipts to the budget all levels.

Аналізуючи ефективність реалізації державної екологічної політики, слід відзначити, що природоресурсна складова ще не стала обов'язковою частиною розроблених державних цільових програм, Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011 – 2015 роки тощо. Соціально-економічні реформи в країні також відбуваються без достатнього врахування ресурсного чинника, що призводить до подальшого послаблення екологічної політики та інституцій, сповільнення необхідних змін у законодавстві, нівелю-

вання дієвості контролю за дотриманням екологічних вимог та відповідальності в сфері ресурсокористування. Усі ці фактори зумовлюють істотне зниження ефективності управління в галузі охорони довкілля на державному та регіональному рівнях.

Між тим, відповідно до існуючих міжнародних підходів, природоресурсна складова визнана однією з найбільш вагомих сегментів «зеленого» зростання як в глобальному, так і національному масштабі. На жаль, можна констатувати, що ресурсна домінанта в контексті як державного, так і регіонального розвитку крізь призму першочергових задач в Україні та з погляду дотримання вимог екологічної безпеки поки що відсутня, хоча вже знайшла належне відображення в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів різних наукових шкіл [1, 2, 3]. Однак, при цьому і на сьогодні залишається невирішеною проблема різновекторного трактування окремих понять, зокрема такої категорії, як «природоресурсний менеджмент» та суміжних з ним термінів.

У зв'язку з цим набуває актуальності розвиток систем екологічного управління і досягнення ними такого рівня досконалості, який забезпечував би гармонійний розвиток виробничого та природно-ресурсного потенціалу, давав би змогу узгоджувати «цілі» господарювання людини з «цілями» саморегуляції природних екосистем і при цьому уникати деградації навколишнього природного середовища.

Однак, на жаль, аналіз сучасних тенденцій природокористування свідчить, що природоресурсний менеджмент як стратегічний вектор та складова сучасного екологічного управління залишився без будь яких сутнісних наповнень. Так, на державному рівні недостатньо ще приділяється уваги таким чинникам як:

- ✓ інституційні механізми забезпечення збалансованого використання природних ресурсів;
- ✓ посилення важелів відповідальності за нераціональне використання та відображення економічних механізмів їх стимулювання в законах прямої дії;
- ✓ розробка організаційно-економічних заходів щодо стимулювання процесу ресурсозбереження на різних ієрархічних рівнях;
- ✓ розмежування функцій по регулюванню процесу ефективного використання природних ресурсів з відповідним фінансовим наповненням бюджетів всіх рівнів;
- ✓ законодавчо-нормативна основа формування та стягування природоресурсної ренти та її розподілу між різними гілками влади.

Таким чином, можна констатувати, що поки що аспекти природоресурсного менеджменту залишаються чітко не визначеними в системі екологічного управління, тоді як є вже нагальна необхідність виокремити ці питання в самостійний формат.

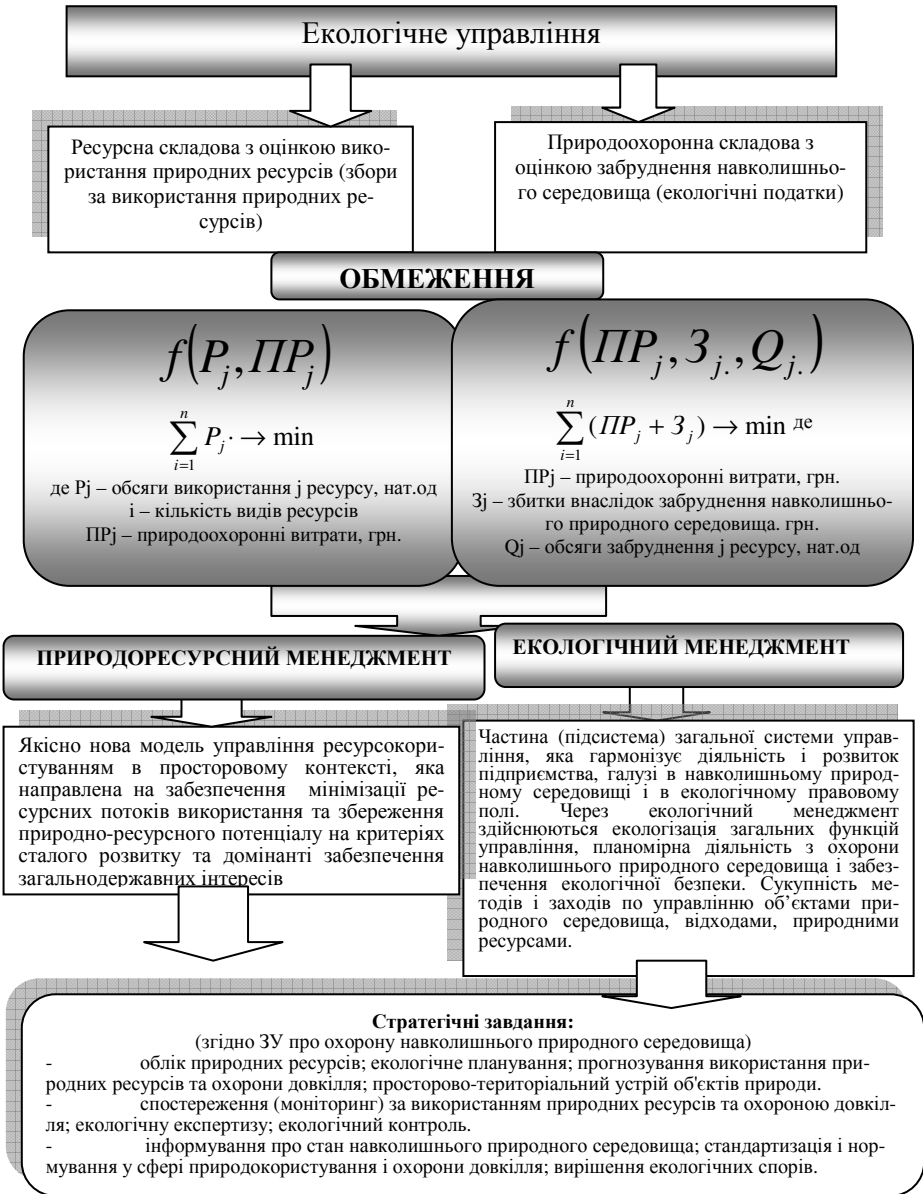

Рисунок. Природоресурсний менеджмент в системі екологічного управління

Оскільки на сьогодні відсутнє єдине бачення щодо забезпечення еколого-безпечної моделі природокористування, в тому числі на регіональному рівні, то природоресурсний менеджмент слід розглядати як домінуючу парадигму розвитку екологічного управління в просторовому контексті (рисунок).

Результатом впровадження природоресурсного менеджменту в систему еколого-економічного управління стане більш раціональний перерозподіл ресурсних потоків, що каталізуватиме збалансовані інвестиційні показники та розвиток економічного інструментарію щодо забезпечення вирішення екологічних проблем регіонів.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що необхідно більш чітко сформулювати ідеологічну платформу природоресурсного менеджменту в просторовому контексті.

Для цього необхідно визначати природоресурсний менеджмент як якісно нову модель екологічного управління ресурсокористуванням в сучасних умовах, яка направлена на забезпечення раціонального використання та збереження природно-ресурсного потенціалу на критеріях сталого розвитку та домінанті забезпечення екологічної безпеки.

Досягнення основних параметрів екологічної безпеки регіонів доцільно визначати за допомогою показників ефективності використання еколого-економічних інструментів та функціонування системи економічного регулювання природоохоронної діяльності, що визначається переважно рівнем зростання обсягів екологічних зборів/платежів і надходжень від них до бюджетів усіх рівнів.

При цьому спостерігається тенденція щорічного підвищення як обсягів платежів за використання природних ресурсів, так і рентних платежів за нафту і газ, що збільшує надходження до бюджетів усіх рівнів.

Дійсно, обсяги акумульованих фінансових ресурсів від зборів за спеціальне використання природних ресурсів у Зведеному бюджеті–2011 оцінюються у 1888,21 млн грн проти 3904,40 млн грн у 2010 р., демонструючи зниження абсолютних величин [4].

Досягнення основних параметрів екологічної безпеки регіонів доцільно визначати за допомогою показників ефективності використання еколого-економічних інструментів та функціонування системи економічного регулювання природоохоронної діяльності, що визначається переважно рівнем зростання обсягів екологічних зборів/платежів і надходжень від них до бюджетів усіх рівнів.

При цьому спостерігається тенденція щорічного підвищення як обсягів платежів за використання природних ресурсів, так і рентних платежів за нафту і газ, що збільшує надходження до бюджетів усіх рівнів.

Дійсно, обсяги акумульованих фінансових ресурсів від зборів за спеціальне використання природних ресурсів у Зведеному бюджеті–2011 оцінюються у 1888,21 млн грн проти 3904,40 млн грн у 2010 р., демонструючи зниження абсолютних величин [4].

Наводимо показники надходжень від зборів за спеціальне використання природних ресурсів 2010 року до бюджетів різних рівнів (таблиця).

Структура надходжень від платежів за спеціальне використання природних ресурсів до Зведеного бюджету – 2010 року представлена за видами природних ресурсів та питомою ваги їх складових (при домінуванні частки плати за землю) в цілому принципово не відрізняється від аналогічних структур за попередні роки.

За даними Державного казначейства України, 2010 рік характеризується перевищенням бюджетів усіх рівнів за доходами від зборів за спеціальне використання природних ресурсів.

Таблиця

Надходження коштів від зборів за спеціальне використання природних ресурсів, 2010 р. (за даними Державного казначейства України), млн грн[4]

Показник	Код	Зведений бюджет	Державний бюджет	Місцеві бюджети
1	2	3	4	5
Збори за спеціальне використання природних ресурсів	13000000	12 709,5	2 928,9	9780,6
в тому числі:				
Збір за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду	13010000	219,3	170,0	49,3
Збір за спеціальне використання водних ресурсів	13020000	883,6	871,4	12,2
Платежі за користування надрами	13030000	1 481,1	1 301,8	179,3
Плата за землю	13050000	9 539,9		9539,9
Інші природні ресурси	13070000	0,9	0,9	0

Наприклад, якщо на 2011 рік обсяг надходження коштів до Державного бюджету від зборів за спеціальне використання природних ресурсів, затверджений Верховною Радою України, АРК та місцевими радами з урахуванням поточних змін, становив 2439,96 млн грн, то фактичний обсяг акумульованих фінансових ресурсів – 2848,66 млн грн, тобто 117,0 % від планових, або 408,7 млн грн позапланових (додаткових) коштів до Державного бюджету [5].

Слід зазначити, що видатки зі зведеного бюджету України на природоохоронні заходи мають тенденцію до постійного зменшення, що характеризує нецільове використання акумульованих фінансових ресурсів. Також, вражає тенденція відсутності в держбюджеті цільових видатків на забезпечення екологічної безпеки, що спричиняє дисбаланс витратних статей бюджету за рахунок інших на подолання надзвичайних ситуацій, що підвищує ймовірність бюджетного дефіциту.

Слід зазначити, що тенденція збільшення бюджетних надходжень від платежів/зборів за природокористування, на перший погляд, відображає певні позитивні зрушення в функціонуванні організаційно-економічного механізму екологічного управління. Проте її поглиблений аналіз виявляє розвиток інших еколого-економічних явищ і процесів, які знаходяться не в інституціональній площині економічного буття.

Йдеться, з одного боку, про поліпшення економічного стану господарюючих суб'єктів-природокористувачів, які, нарощуючи свій економічний потенціал, в змозі сплачувати законодавчо визначені природно-ресурсні платежі та збори. З іншого, – про негативні процеси активізації екологодеструктивного господарювання, зокрема процеси реалізації економічного потенціалу на застарілій, екологічно небезпечній ресурсоємній („природогроміздкій”) технологічній базі суспільного виробництва, внаслідок яких господарюючі суб'єкти-природокористувачі змушені сплачувати зростаючі обсяги коштів за погіршення якості довкілля.

Отже, на наш погляд, необхідно вдосконалити систему екологічного управління та переорієнтувати її до вимог екологічної безпеки з основною домінантою впровадження принципів та критеріїв природоресурсного менеджменту.

1. Буркинський Б. В. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. С. Реугов. – Одеса : ШПРЕД НАН України – Саки : ПП «Підприємство Фенікс», 2011. – 346 с. 2. Мельник Ю. М. Проблеми формування регіональних стратегій в контексті сталого розвитку / Ю. М. Мельник // Вісник Сумського держ. у-ту. Економіка. – Суми, 2008. – № 1. – С. 89-95. 3. Галушкіна Т. П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм / Т. П. Галушкіна, Л. М. Грановська. – Херсон, 2009. – 372 с. 4. Зведений бюджет України за 2007–2010 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : treasury.gov.ua. 5. Державний бюджет України за 2007–2010 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : rada.gov.ua

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С.О. (НУВГП)